

Aspöjas historia

Ur Folkes förord:

"Historien lär oss alltid något om oss själva, om nuet och om varför allting blev som det blev"

Peter Nilsson

ASPÖJA

en ö i förvandling

historisk tillbakablick

av

Folke Sandell

Aspöjas historia

Hedra Folke

–

*Hjälpas åt att vårda och förvalta
en historia och
ett natur- och kulturlandskap,
– vår skärgård och vårt Aspöja!*

Aspöjas historia

Land stiger ur vattnet!

Aspöja etableras!

Tillväxten!

Moderniseringen!

ASPÖJA

en ö i förvandling

historisk tillbakablick

av

Folke Sandell

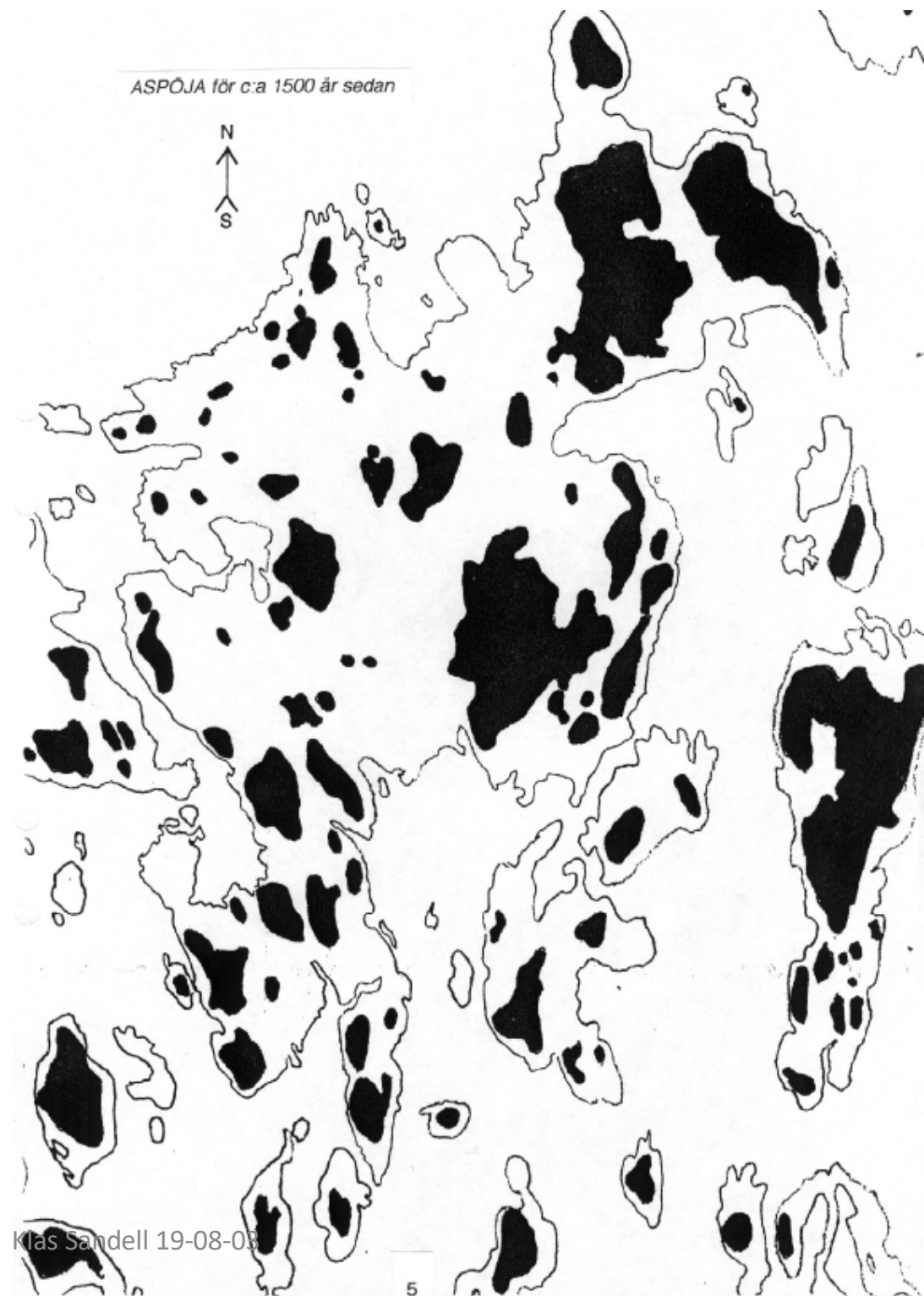
Aspöjas historia

Land stiger ur vattnet!

Aspöja befolkas!

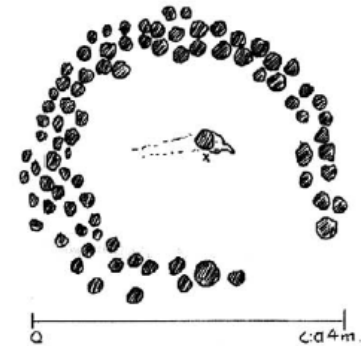
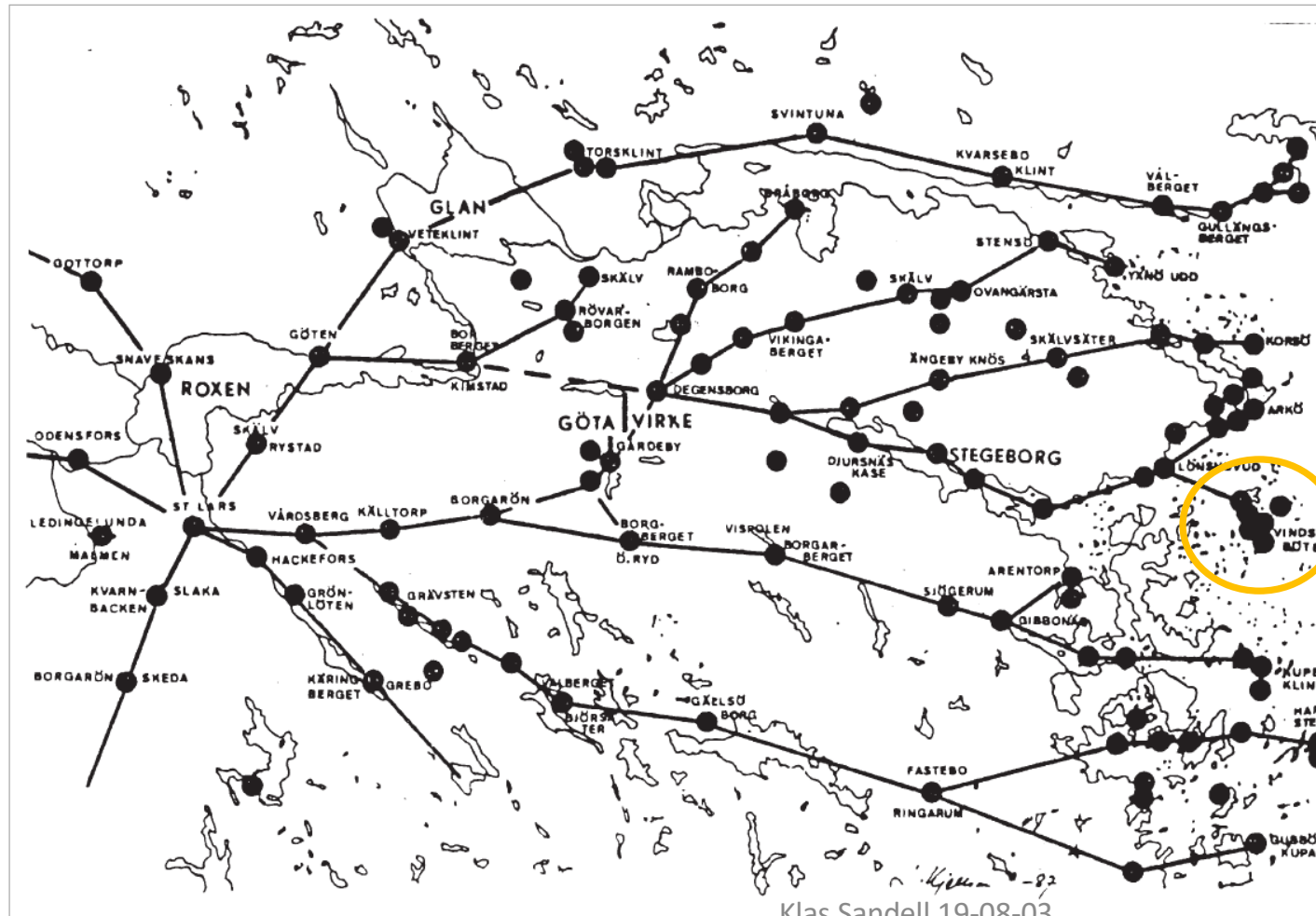
Tillväxten!

Moderniseringen!

Aspöjas historia

Land stiger ur vattnet!

Aspöjas historia

Land stiger ur vattnet!

Aspöja befolkas!

Tillväxten!

Moderniseringen!

”Kanske de första aspöjaborna var säsongfiskare, som bodde här ute någon period på året. Kanske man också skördade ängarnas gräs och trädens lövverk till kreatursfoder. På den som småningom blev huvudön växte det aspar - det gör det fortfarande - och den fick namnet Aspön, eller kanske hela ögruppen kallades Aspöarna eller Aspöjra. Aspöja är nämligen ett pluralt ord, som gällde som sammanfattningsnamn på ögruppen.”

Aspöjas historia

Land stiger ur vattnet!

Aspöja befolkas!

Tillväxten!

Moderniseringen!

*Det äldsta dokument,
som verifierar fast bosättning på Aspöja
är 1543 års jordebok,
och av jordeboken för Aspöja kan vi se,
att det redan då fanns två hemman på ön.
Detta tyder på att människor bott där relativt lång tid.
...Digerdöden ... troligt,
att den första fasta bosättningen på Aspöja skedde
någon gång mellan åren 1150 och 1350*

Aspöjas historia

Land stiger ur vattnet!

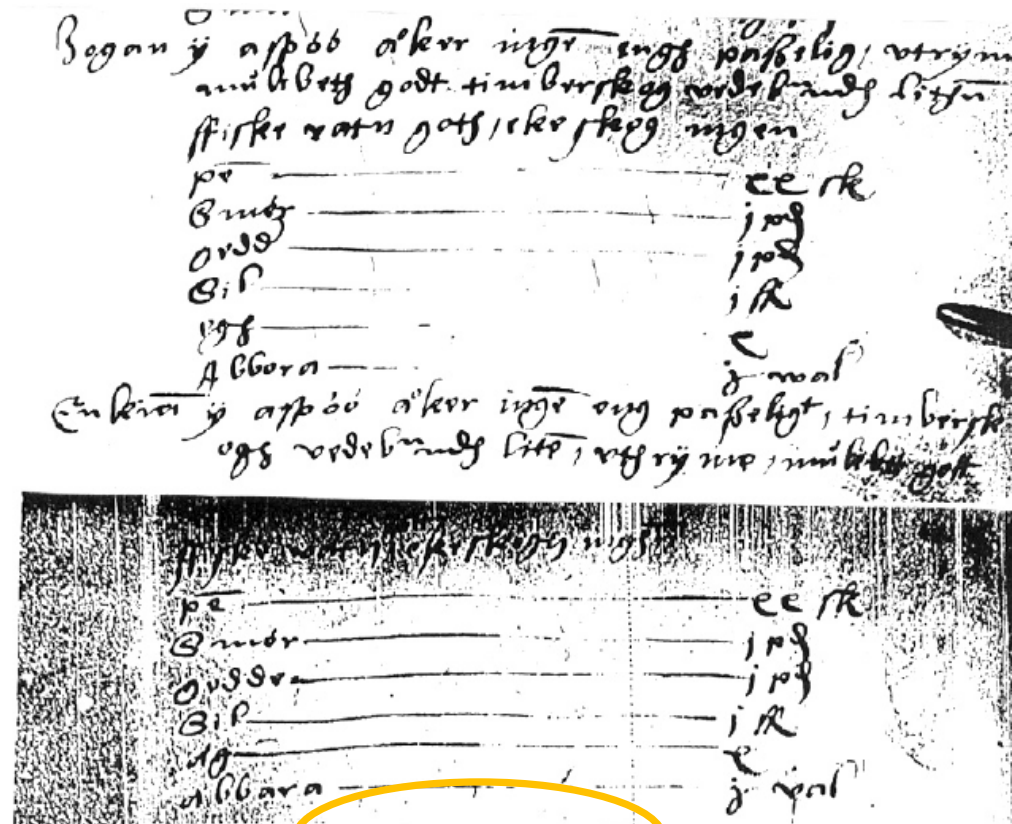
Aspöja befolkas!

Tillväxten!

Moderniseringen!

"Aspöja liksom större delen av öarna i Östergötlands skärgård var kronogårdar. Det betyder, att kronan ägde dem, och brukarna fick använda ägorna mot en årlig avgift s.k. "avrad" till kronan."

Jordeböckerna var ett slags taxeringslängder

Utdrag ur 1543 års jordebok

Aspöjas historia

Land stiger ur vattnet!

Aspöja befolkas!

Tillväxten!

Moderniseringen!

Aspöjas historia

Land stiger ur vattnet!

Aspöja befolkas!

Tillväxten!

Moderniseringen!

Immediate Rens.	464	Aspöja Skifsgården No 1. 1.	
		Åkeren Björns Åker 1/4.	
		Land med 1/4 åker Plommande	
		1/4 och till Olofs 1/4.	
		Jordbult Åker 1/4	4. 9. 8.
		Marshall Dito	20. 7. 15/2
			24. 16. 9 3/4
		Gästaförhöringen	1. 23. 14 1/2
			26. 8.
		Den art. nämns i 157 & 161.	
		Just man nämndat till	233 10 3/4
Immediate Rens.	464	Hidem Skifsgården No 2. 1.	
		Åkeren Åker 1/4.	
		Marshall Dito 1/4, för mar-	
		shall 1/4 och till Olofs 1/4.	
		med till grundskatta, och	
		afskildat nämndat till	233 10 3/4
		Ordnings Memorial.	
		<p>Den följande till Gyllof. Pongé Collegium af den 19 februari följande, som gör Landt Gästingen Lagerfeldt i sin förtäring. Rens Skifsgårdens Skattbort Dokumenter, med förklarar, att nämndat i sin nämndat för, Därigen, och att nämndat i sin nämndat ningens antagna nämndat nämndat till Skattbort i fallande. annalt. Pag 1.</p>	
		<p>1. Rens Skifsgårdens Skattbort nämndat i sin in loco till Skattbort i fallande af 19 juni 1757, för nämndat nämndat nämndat, nämndat</p>	

Aspöjas historia

Land stiger ur vattnet!

Aspöja befolkas!

Tillväxten!

Moderniseringen!

Twister om fiskerätt och jakträtt var vanliga.
... trots att man var lagfaren ägare till
sin gård ... varken jorden eller
fiskevattnet skiftat.

Den 29 juni 1820 lämnade byamännen i Aspöja
in en ny byordning till Skärtingsrätten för fastställande.

Å denna dag sammanträdde undertecknade Åboar,
och öfverenskom om följande Byordning:

§ 1

På hvarje halfgård och efter proportion(aliter) efter
de mindre delarna betas öfver Sommaren 4 Hästar,
8 Kor, 4 Kalfvar, i första eller andra året gamla,
24 får och 4 stycken Svin - i stället för en Häst,
försörjes en ko, och ett ungnöt

/.../

Beträdes någon med fiskande eller skjutande
på sina grannars ägor, utan behörigt tillstånd,
varder han genast förfallen till det vite,
som 7 § i denna Byordning utsätter...

Aspöjas historia

Land stiger ur vattnet!

Aspöja befolkas!

Tillväxten!

Moderniseringen!

Aspöjas historia

Skiften av land och vatten
Ett försök i början av 1800-talet.
Laga skifte 1862. Fiskevattnen 1903

Aspöjas historia

Skiften av land och vatten

Ett försök i början av 1800-talet.
Laga skifte 1862. Fiskevattnen 1903

Vissa områden undantogs från skiftet för gemensam användning.

Först och främst undantogs tilläggsplatser och gisthagar vid Östatéviken, vidare landningsplatser vid Kyrkhällen, samt tilläggsplatser på norra sidan av ön vid den s. k. Klobbudden. Dessutom undantogs Holkkällan, Hästkällan och sandgropen vid Östatéviken. För kommunikation undantogs bygatan, som går över hela ön, samt tillträdesvägar till hagmarkerna och andra utmarker.

En två fot bred tillträdesväg blev också undantagen till Hästkällan samt till Holkkällan och vidare till landningsplatsen vid Klobbudden. Dessutom bestämdes att man vid behov skulle ha tillgång till vattentäkten på Toskär.

ASPÖJA by år 1860 enligt skiftesk

Klas Sändell 19-08-03

Aspöjas historia

Skola

slutet på 1800-talet och början av 1900-talet

Examens-Catalog wib. Aspöja 4/2 1868

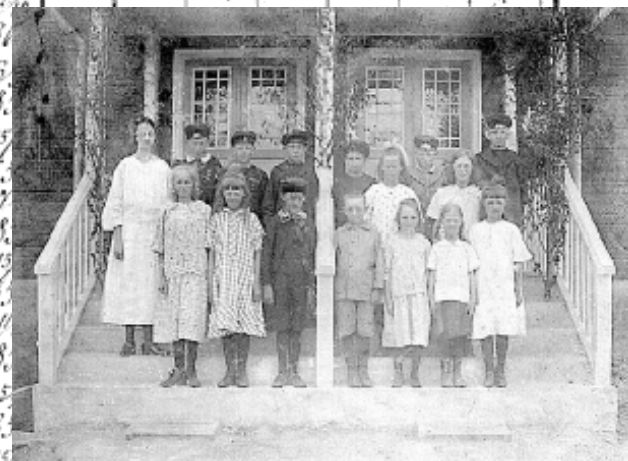
Nr	Förnamn.	Ålder.	Antagne.	Examens-Catalog wib.							
				Gästhem.		Barnskola.		Gårds- och Skola.			
				Ant.	Arb.	Ant.	Arb.	Ant.	Arb.		
1.	Franciscus Asplund	17 1/2	1855	12 1/2	12	12	12	12	12	12	12
2.	Erik Magnus Asplund	13 1/2	1857	12 1/2	12	12	12	12	12	12	12
3.	Johan August Soensjö	13 1/2	1858	12 1/2	12	12	12	12	12	12	12
4.	Anna Mathilda Soensdotter	13 1/2	1857	12 1/2	12	12	12	12	12	12	12
5.	Tinga Helena Sandell	13 1/2	1860	12 1/2	12	12	12	12	12	12	12
	Tollin	13 1/2	1853	12 1/2	12	12	12	12	12	12	12
	rina Tollin	13 1/2	1856	12 1/2	12	12	12	12	12	12	12
	Löderholm	13 1/2	1857	12 1/2	12	12	12	12	12	12	12
	Löderholm	13 1/2	1858	12 1/2	12	12	12	12	12	12	12
	Löderholm	13 1/2	1859	12 1/2	12	12	12	12	12	12	12
	Löderholm	13 1/2	1860	12 1/2	12	12	12	12	12	12	12
	Löderholm	13 1/2	1861	12 1/2	12	12	12	12	12	12	12
	Asplund	13 1/2	1862	12 1/2	12	12	12	12	12	12	12
14.	Adolf Fredrik Hammingsjö	13 1/2	1857	12 1/2	12	12	12	12	12	12	12
15.	Niquist Wilhelm Hammingsjö	13 1/2	1857	12 1/2	12	12	12	12	12	12	12

Land stiger ur vattnet!

Aspöja befolkas!

Tillväxten!

Moderniseringen!

Klas Sandell 19-08-03

Aspöjas historia

Land stiger ur vattnet!

Aspöja befolkas!

Tillväxten!

Moderniseringen!

Motorbåtar ca 1915

Aspöjas historia

Land stiger ur vattnet!

Aspöja befolkas!

Tillväxten!

Moderniseringen!

Motorbåtar ca 1915

Lantbrevbärrlinje Arkösund-Aspöja 1927
(postombud på Aspöja 1934-1960)

Råoljemotor för tröskning 1930
(på "drög" kunde flyttas mellan gårdarna)

Telefon 1931
(automatväxel 1958)

Elektricitet 1947

Första traktorn 1947

"Marn" utdikades och odlades upp 1952

Aspöjas historia

Befolkningsutvecklingen

År	1543	1616	1641	1648	1660	1668	1679
Invånare	10	23	40	35	27	30	37
År	1689	1703	1709	1718	1727	1734	1747
Invånare	50	57	60	43	75	80	64
År	1759	1785	1795	1805	1815	1825	1835
Invånare	60	72	57	62	68	74	74
År	1845	1855	1860	1870	1882	1902	1910
Invånare	66	95	93	105	119	83	93
År	1917	1920	1930	1940	1950	1960	1970
Invånare	91	102	128	72	64	60	43

”Aspöjas historia m.m.”

Land stiger ur vattnet!

Aspöja befolkas!

Tillväxten!

Moderniseringen!

Det senmoderna

Aspöja?

Aspöjas historia

Land stiger ur vattnet!

Aspöja befolkas!

Tillväxten!

Moderniseringen!

Det senmoderna
Aspöja?

Det har alltid funnits konflikter men också stort behov av samordning och samarbete

”Frans Johan Söderholm meddelar 1927 följande:

”Byaordningsman” blev varje husbonde

efter tur på ett år. Den, hos vilken det årliga

husförhöret hölls, blev samtidigt ordningsman. Han

skulle uppbära skatterna, hålla efter kortspel och

superi, förhindra landstigning på ön, då

smittsamma sjukdomar härjade samt sammankalla

stämman. Detta skedde med en skriven kallelse, som

kallades ”bykavel” och skickades runt i byn i viss

ordning”.

Aspöjas historia

FÖRDJUPAD ÖVERSIKTSPLAN FÖR

ASPÖJA

S:T ANNA
SÖDERKÖPINGS KOMMUN

*den hällmarks
hällskog*

Aspöja har en bofast befolkning på drygt 50 personer. De bofastas markägande är mycket stort, 81 % av landarealen är hel- eller delägd av fastboende. Fisket är den största näringen och markerna hävdas genom bete och vallodling. Aspöja är en i hög grad levande skärgårdsbygd.

Exploateringsintressen och bevarandeintressen i området har gjort att en fördjupad översiktsplan över Aspöja med angränsande öar är önskvärd.

Stadsarkitektkontoret
Lena Carlsson

Antagandehandling december 1994

Aspöjas historia

1	INLEDNING	
1.1	Bakgrund	3
1.2	Syfte	3
1.3	Tillvägagångsätt	4
2	PLANERINGSFÖRUTSÄTTNINGAR	
2.1	BESKRIVNING AV NATURLJÖ	5
2.1.1	Läge	5
2.1.2	Geologi, hydrologi och klimat	6
2.1.3	Landskap och vegetation	7
2.1.4	Marin miljö	9
2.1.5	Djurliv	9
2.2	BESKRIVNING AV VERKSAMHETER	10
2.2.1	Historia	10
2.2.2	Befolkning	11
2.2.3	Bebyggelse	12
2.2.4	Ägoförhållanden	13
2.2.5	Näringsar	14
2.2.6	Kommunikationer	15
2.2.7	Teknisk försörjning	16
2.2.8	Social- och kommersiell service	19
2.2.9	Hälsa, säkerhet och beredskap	19
2.3.1	Yrkesfiske	20
2.3.2	Naturvärden	20
2.3.3	Kulturvärden	21
2.3.4	Friluftsliv och rekreation	23
2.3.5	Kretsloppssamhälle och Agenda 21	23
2.3.6	Gällande planer	24

FÖR DJUPAD ÖVERSIKTSPLAN FÖR

ASPÖJA

S:T ANNA
SÖDERKÖPINGS KOMMUN

3 PLANFÖRSLAG

3.1	GRUNDDRAGEN I MARK- OCH VATTENANVÄNDNING	25
3.1.1	B-område för utveckling av bostäder	25
3.1.2	Nä-Område för utveckling av lokalt näringsliv	29
3.1.3	E-Område för lokal energiproduktion	30
3.1.4	O-Område för bestående mark- och vattenanvändning	30
3.1.5	F-Skyddsområde för fiskreproduktion	31
3.2	ÖVRIGA ALLMÄNNA INTRESSEN	32
4	KÄLLFÖRTECKNING	34

- Bilagor
1. Hydrogeologisk undersökning
  2. Aspöjakarta från år 1700

redigering december 1994

Aspöjas historia

FÖR DJUPAD ÖVERSIKTSPLAN FÖR

ASPÖJA

SÖDERKÖPING.SE

Kommunstyrelsen

PROTOKOLL

Sammanträdesdatum
2018-06-13

§ 66

Dnr 2018-00026

210

Aktualitetsprövning av FÖP Aspöja

Beslut

Kommunstyrelsen beslutar

1. Kommunfullmäktige förklarar de delar av FÖP Aspöja som omfattar Bergön inaktuella.
2. Kommunfullmäktige förklarar ställningstaganden kring vindkraft i FÖP Aspöja inaktuella.
3. Kommunfullmäktige förklarar ställningstaganden som finns i FÖP Aspöja om byggnaders exakta storlek inaktuella.
4. Kommunfullmäktige förklarar övriga delar av Fördjupad översiktsplan för Aspöja S:t Anna (FÖP Aspöja) aktuell.

Kommunstyrelsen beslutar för egen del

1. Kommunstyrelsen uppdrar till kommundirektören att påbörja arbetet med ny fördjupad översiktsplan för Aspöja under nästa mandatperiod.

Klas Sandell 19-08-03

SGS KOMMUN

Antagandehandling december 1994

Aspöjas historia

FÖRDJUPAD ÖVERSIKTSPLAN FÖR

ASPÖJA

SÖDERKÖPING.SE

Kommunstyrelsen

PROTOKOLL

Senast uppdaterat datum
2018-06-13

ASPs KOMMUN

§ 66

Dnr 2018-00026

Aktualitetsprövning av FÖP Aspöja

Beslut

Kommunstyrelsen beslutar

1. Kommunfullmäktige förklarar de delar av FÖP Aspöja som omfattar Bergön inaktuella.
2. Kommunfullmäktige förklarar ställningstaganden kring vindkraft i FÖP Aspöja inaktuella.
3. Kommunfullmäktige förklarar ställningstaganden som finns i FÖP Aspöja om byggnaders exakta storlek inaktuella.
4. Kommunfullmäktige förklarar övriga delar av Fördjupad översiktsplan för Aspöja S:t Anna (FÖP Aspöja) aktuell.

Kommunstyrelsen beslutar för egen del

1. Kommunstyrelsen uppdrar till kommundirektören att påbörja ny fördjupad översiktsplan för Aspöja under nästa mandatperiod.

Klas Sandell 19-08-03

Senmodernt Aspöja?

- ✓ Linjetrafik året om
- ✓ Avfallshantering
- ✓ Pensionärer flyttar hit
- ✓ Servering
- ✓ Trädgårdsodling för avsalu
- ✓ Guidningar och minikonferenser
- ✓ Pendlingsarbete
- ✓ Distansarbete via internet
- Avsaltning av dricksvatten?
- Restaurang?
- Fiberbredband?
- Återknutna kretslopp för näringsämnen?
- Förbättrad vattengenomströmning?
- Generationsskiften till unga brukare?

- _____
- _____

Aspöjas historia... skrivs hela tiden

ASPÖJA

en ö i förvandling

historisk tillbakablick

av

Folke Sandell

SÖDERKÖPING.SE
Kommunstyrelsen

PROTOKOLL
Sammanträdesdatum
2018-06-13

§ 66 Dnr 2018-00026 210

Aktualitetsprövning av FÖP Aspöja

Bestut
Kommunstyrelsen beslutar

1. Kommunfullmäktige förklarar de delar av FÖP Aspöja som omfattar Bergön inaktuella.
2. Kommunfullmäktige förklarar ställningstaganden kring vindkraft i FÖP Aspöja inaktuella.
3. Kommunfullmäktige förklarar ställningstaganden som finns i FÖP Aspöja om byggnaders exakta storlek inaktuella.
4. Kommunfullmäktige förklarar övriga delar av Fördjupad översiktsplan för Aspöja S:t Anna (FÖP Aspöja) aktuell.

Kommunstyrelsen beslutar för egen del

1. Kommunstyrelsen uppdrar till kommundirektören att påbörja arbetet med ny fördjupad översiktsplan för Aspöja under nästa mandatperiod.

Aspöjas historia

Hedra Folke

–

*Hjälpas åt att vårda och förvalta
en historia och
ett natur- och kulturlandskap,
– vår skärgård och vårt Aspöja!*

”När människor lever i enlighet med naturens lagar och villkor och med varsam hand utnyttjar det som naturen ger, så skapas också skönhetsvärden som ett kvitto på att man gjort rätt.

Ett kulturlandskap har skönhetsvärden av ett slag, som inte naturen kan skapa av sig själv. Vildmarken har sina kvaliteter men kulturlandskapet har andra. Naturen på Aspöja har mycket av denna kulturlandskapets kvaliteter. De små åkrarna mellan berg-knallarna, slåttermarkerna, beteshagarna, lundarna, hällmarkerna, landställena med sina gisthagar, bryggor och sjöbodar.”